

STRAATVOETBAL WERELDWIJD: EEN VERKENNING

De kenmerken van het straatvoetbal in Nederland zijn al eerder onderzocht; maar hoe heeft het straatvoetbal zich wereldwijd ontwikkeld? Walt valt er op te merken over landen en culturen, over speelstijlen? Hoe komen wedstrijden tot stand? Welke soorten straatvoetbal kunnen mondiaal worden onderscheiden? Een poging om het speelveld te verkennen aan de hand van de internationale voetballiteratuur.*

´La nuestra´

In Argentinië werd een geheel eigen speelstijl ontwikkeld.

De jaren twintig van de vorige eeuw waren een tijd waarin Argentinië werd overspoeld door Europese immigranten, veel nationalistische schrijvers spraken verontwaardigd van een multicultureel drama en de creoolse deugden werden verheerlijkt. Het nationalisme drong zelfs door tot het voetbal, want een legendarische journalist genaamd Borocotó schreef een baanbrekend artikel over een nieuwe Argentijnse voetbalstijl die, net als de tango, was ontstaan in de 'arrabales' (de slechte buitenwijken van de grote steden). Zij werd ´la nuestra´ (de onze) genoemd.

Centraal in la nuestra (de Argentijnse voetbalstijl) stond de ´pibe´ die voetbalde op de 'potrero' (braakliggend terrein), want een kind was intuïtief, spontaan, puur, fris en vrij van verantwoordelijkheden. Dit waren allemaal positieve eigenschappen voor een voetballer en diametraal daartegenover stond de Engelse stijl die de eerste jaren van het Argentijnse voetbal domineerde. De waarden van de Britse manier van voetballen (klinisch, gedisciplineerd, berekenend en fysiek) waren uiteraard negatief en 'het kind' werd gezien als de ultieme, perfecte voetballer.

Er is nog een derde ´p´, die van oudsher tesamen met de pibe en de potrero het hart van de eigen Argentijnse voetbalstijl vormt: ´la pelota´. *Roberto Perfumo*: 'Ik ben geboren in Villa Argentina, een sloppenwijk in Avellaneda. De bal was het enige speelgoed dat ik had en daarom heeft hij zich in mijn ziel genesteld. Ik speelde met twintig, dertig vrienden, onder wie de latere sterren Raúl Bernao en Ángel Clemente Rojas, en we beoordeelden elkaar door te kijken wie de beste relatie had met de bal. Om dit laatste goed te begrijpen is het belangrijk te weten dat Argentijnen de bal aanduiden met "la pelota" en niet, zoals de Spanjaarden doen, met het mannelijke "el balón". De bal is vrouwelijk en zo dien je haar ook te behandelen. Je moet voorzichtig met haar omgaan, haar liefkozen, strelen, kneden. Wie dat het best deed, had de meeste status. Ze kon je maken of breken.'

Brazilië

De partijvorm van de pelada is diep verankerd in de nationale voetbalcultuur van Brazilië.

Wanneer Brazilianen spontaan bij elkaar komen om te voetballen heet dat een *pelada*. Voor miljoenen Brazilianen is een pelada de leukste vrijetijdsbesteding die ze zich kunnen voorstellen. Het begrip stamt uit het eind van de negentiende eeuw, toen rubberarbeiders zagen dat Britse zeelieden die per stoomboot de rivier de Amazone opgevaren waren, zich in de rivierbeddingen vermaakten met een rond, leren balletje terwijl de boten werden geladen. De rubberarbeiders werden nieuwsgierig en maakten het balletje groter met natuurrubber - *pela* - dat van de rubberbomen werd afgetapt en in schalen opgevangen. De balletjes werden ballen en aan de oevers van de rivier verspreidden rubberarbeiders en indianen het nieuwe spel. Daarom zeggen antropologen dat de Braziliaanse dribbelkunst in het Amazonegebied is ontstaan.

Blotevoetenvoetbal

Blootsvoets voetballen gebeurt in Afrika en Zuid-Amerika op grote schaal. Blootsvoets voetballen heeft ook met armoede te maken, als er geen geld is voor schoenen of voor een extra paar, zodat dat ene paar moet worden ontzien. Op blote voeten wordt het balgevoel maximaal ontwikkeld. Het klimaat werkt natuurlijk ook mee en in Brazilië wordt veel op het strand gevoetbald. Het brede zandstrand met zijn elastische bodem nodigt als het ware uit tot voetballen. In Brazilië is het een gebruik om elk jaar toernooien te organiseren voor voetballers die op blote voeten spelen. Tien- tot twaalfjarige jongens nemen er aan deel. Je zou kunnen zeggen dat het toernooien zijn voor 'straatelftallen'!

Pelé beleefde zijn jeugd in een arm gezin. Hij beoefende blotevoetenvoetbal. Op zevenjarige leeftijd werd *Pelé* voorzitter van het straatclubje 'Olympia' in Bauru. Eindelijk vond de voorzitter een 'stadion' voor zijn ploeg. Het was een armzalig stukje land vlakbij een fabriek. Ze speelden barvoets en met ontbloot bovenlijf. De zon brandde onbarmhartig op hen neer. Er zaten scheuren in hun broeken en schrammen op knieën en schenen. 'Al snel hadden we geld voor shirts - nou ja, hesjes, zo veel geld hadden we nu ook weer niet - en we kochten ook broekjes. Voor sokken en schoenen hadden we niet genoeg.' Maar ondanks alles zou Sete de Setembro zijn eerste wedstrijd spelen. Hesjes, broekjes en dus geen schoenen. Toen ze ouder werden, moesten ze nu toch eindelijk ook eens echte voetbalschoenen hebben. 'Ik zorg voor alles', beloofde *Pelé*. Daarna begon hij een handeltje in voetbalschoenen. Een tijdlang noemden we ons de "Schoenlozen", tot we er achter kwamen dat meerdere teams in Bauru dezelfde bijnaam hadden gekozen, om dezelfde reden als wij.'

Voetbalvaders

In Zuid-Amerika bestaan er ook alternatieve organisatievormen, waar vaders eigen voetbalteams oprichten voor hun zonen.

Lionel Messi speelde al op vijfjarige leeftijd, nog voor zijn eerste dag op de basisschool, elke week in wat 'babyvoetbal' werd genoemd (zeven tegen zeven, voor kinderen van vijf tot twaalf jaar) bij de club Grandoli, in de buurt waar hij geboren was. De club was opgericht door een groep vaders die een competitie voor de kinderen uit de buurt wilden opzetten.

Weldoeners

De 'colts clubs' in Ghana zijn er een voorbeeld van dat weldoeners het initiatief nemen tot het organiseren van straatvoetbal.

Nii Lamptey: 'Toen ik een jaar of negen was, meldde ik mij aan bij Great Farcos, een van de vele jeugdteams in Accra. Een jongen die ik kende introduceerde me bij die club. Dat was de eerste club waar ik speelde. Het was een "colts club", een bekend verschijnsel in Ghana. Het zijn jeugdteams, samengesteld door veelal welgestelde mannen. Vaak bestaan die teams uit jongens uit bepaalde wijken en gemeenschappen. Die colt clubs spelen tegen elkaar. Ook scholen doen mee aan dat systeem en voetballen dan tegen elkaar. Aparte accommodaties en competities bestaan niet, althans, niet toen ik klein was. Het maakt niet uit waar ze tegen elkaar spelen. Je voetbalt gewoon ergens in de stad. Op een trapveldje, een stuk onbebouwde grond of op een schoolplein. Soms speelde ik wel vier wedstrijden per dag. Meestal waren het potjes van dertig minuten, zeven tegen zeven. Als we klaar waren liepen we vervolgens naar een andere wijk om daar een wedstrijdje te spelen. De colts clubs werden en worden gezien als de ruggegraat van het voetbal in Ghana.'

Freestyle

De eenvoudigste, meest elementaire voetbalvorm is 'hooghouden', want dat kan door een enkele speler helemaal zelf beoefend worden. Hooghouden is straatvoetbal in zijn zuiverste vorm. Hooghouden is een universele, wereldwijde oefenvorm. Freestyle is de moderne variant van balletje hooghouden, jongleren.

Marcel Gurk publiceerde het eerste boek wereldwijd over freestyle voetbal. In zijn voorwoord zegt hij dat freestyle voetbal veel meer is dan voetbal. 'Het is veel meer dan gewoon een sport. Voetbal freestyle is een levensstijl.' Bij freestyle voetbal heb je geen tegenstanders, het is een individuele tak van sport. De lifestyle van het freestyle voetbal bestaat in de volledige zelfontplooiing van de voetballer, die zijn creativiteit alle ruimte kan geven. Niettemin valt er een systematiek te ontdekken in freestyle voetbal.

Pannavoetbal

Pannavoetbal is een partijvorm binnen het straatvoetbal. Het kan 1 tegen 1 gespeeld worden, maar ook in wedstrijdjes van 2 of 5 personen per team. Bijzonder is dat het bij pannavoetbal niet om de doelpunten gaat maar om de panna en andere trucjes. Panna is het Surinaamse woord voor poortje, de panna verwijst dan ook naar de voetbalterm 'poorten'. Het is een beweging waarbij de bal tussen de benen van de tegenstander wordt doorgespeeld. Vooral met een panna dwing je respect af en dat gaat zo ver dat je meteen hebt gewonnen als het lukt. Sta je op dat moment gelijk of achter in goals, dan heb je toch gewonnen! De panna overrulet dus doelpunten. Een panna is pas geslaagd wanneer de poortende speler balbezit houdt.

Drie soorten straatvoetbal kunnen worden onderscheiden: het klassieke, ouderwetse straatvoetbal dat teruggaat tot vóór WO II, dan de moderne varianten freestyle en pannavoetbal. Bij de laatste twee gaat het geheel (freestyle, in feite een jurysport), of ten dele om het cultiveren van trucjes. Bij freestyle voetbal draait het erom, terwijl je de bal voortdurend hooghoudt, trucs uit te voeren met een bal. Bij pannavoetbal kunnen trucjes belangrijker zijn dan scoren en voetballen om te winnen. De vrijheid staat centraal bij freestyle. Hierdoor ontstaan er veel trucs, combinaties en ´stylen´. Het is persoonlijke expressie die de freestyler laat zien tijdens het hooghouden. Het wordt dan ook wel als kunstvorm gezien. Er is altijd een soort haat-liefdeverhouding geweest tussen straatvoetballers en freestylers. Vooral ouderwetse straatvoetballers (puur competitief!) vinden freestyle meer een circusact dan echt voetballen, freestylers vinden dat ze door hen ten onrechte onvoldoende gewaardeerd worden om hun fabelachtige techniek. Maar beide scholen moeten elkaar natuurlijk beslist serieus nemen, want ze delen de ultieme passie voor de bal. Het zijn onvergelykbare grootheden.

* Zie voor een overzicht van de resultaten van eerder onderzoek uitsluitend Nederland betreffende: Rob Siekmann, *Het straatvoetbalboek - Over de huidige betekenis van het straatvoetbal van vroeger*, Sportgericht nr. 2 / 2023, blz. 28-31